

УДК 1 (091)+008

## СТРАЖДАННЯ ЯК СУЧАСНА ПРОБЛЕМА ФІЛОСОФСЬКО-ГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ

Тетяна Ярошенко

*Львівський національний університет ім. Івана Франка,  
вул. Університетська, 1, м. Львів 79000, Україна, [filos@franko.lviv.ua](mailto:filos@franko.lviv.ua)*

Зроблено спробу сучасного філософського осмислення проблеми страждання; розкрито буденний і науково-теоретичний рівні цієї проблеми, її мультипарадигмальний (медичний, психологічний, релігійний, філософсько-етичний аспекти), полісемантичний характер; обґрунтовано необхідність виробити для її вивчення міждисциплінарний підхід, з урахуванням різних галузей гуманітарного знання; визначено актуальність дослідження проблеми страждання для України, її філософії, культури, суспільства.

*Ключові слова:* страждання, емоції, гріховність, «страсті», жертва, недуга, зцілення, очищення, любов, співстраждання.

Сучасний світ, незважаючи на все прекрасне, добре й світле, що в ньому є і що дарує нам радість життя, милування й захоплення новим днем, має й свій зворотний темний бік, де існують зло й насильство, кров і ненависть, неправда й ворожнеча. Суб'єктивно й об'єктивно зумовлене зло, природні й соціальні катаклізми на рівні окремої людини породжують біль, страждання, виявляються у внутрішніх станах дисгармонії, почуття страху, самотності, відчуження тощо. Усе це разом формує проблематику людини, яка страждає, і зумовлює потребу пошуку відповідей на запитання: що таке страждання; яка його сутність і причини; у чому сенс страждання; як його сприймати й долати.

Слово «страждання» на рівні буденної свідомості насамперед асоціюється з мукою, болем, печаллю. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» наведено таке визначення: «Страждання – дія за значенням страждати. Страждати – зазнавати сильного фізичного болю, мучитись від нього; відчувати наслідки чого-небудь (переважно негативного); мати яку-небудь хворобу, недугу; хворіти. Зазнавати моральних мук, переживань. Нудьгувати, томитися, кохаючи кого-небудь. Болісно переживати чию-небудь невдачу, чиєсь нещастя. Зазнавати утисків переслідування. Зазнавати шкоди, збитків. Страдник – той, хто зазнає чи зазнав багато фізичних або моральних страждань. Канонізований церквою святий, що зазнав мук за віру, мученик» [1].

Отже, страждання на буденному рівні здебільшого розуміють як певні душевні переживання, життєву слабкість, що найчастіше ідентифікують із фізичним і моральним болем, мукою, ширше – хворобою; страждання сприймають як те, що суперечить бажанням і волі людини і яке вона, як правило, оцінює негативно.

Ознайомлення з науковою літературою з проблеми страждання дає змогу визначити таку основну рису досліджень цього феномену, як мультипарадигмальність, тобто наявність різних дослідницьких підходів до тлумачення та розв'язання питань, пов'язаних зі стражданням. Серед них виокремимо такі: медичний; психологічний; мистецько-літературний або навіть культурологічний; релігійний; філософський (етичний, естетичний).

Дещо забігаючи наперед, наголосимо, що найбільшим є інтерес до проблеми страждання в психології та релігії, а також у споріднених з останньою теології, містици, езотеричних ученнях. Очевидно, пояснення цього криється в давній історії та специфіці тих сфер людського пізнання, для яких душа і всі процеси, пов'язані з нею, традиційно є визначальними. Філософи донедавна майже не досліджували цієї проблеми, однак певні напрацювання є в релігійно-філософських концепціях, у галузі практичної філософії, етики, у тих синтезованих формах філософського знання, які поєднують у собі елементи медицини, психології й релігії (наприклад, логотерапія, софотерапія, патософія) або в синкретичних духовних ученнях давнини та сучасності (наприклад, брахманізм, буддизм, дзен-буддизм). Ця обставина вказує, з одного боку, на складність проблеми, на можливість різних підходів, варіантів її оцінювання та розв'язання, а з іншого – це свідчення її надзвичайної важливості для життя людини.

Розглянемо докладніше наведені вище підходи до проблеми страждання.

У медицині страждання трактують здебільшого як патологію. «Патологія (гр. *pathos* – страждання +...логія) – 1) розділ медицини, що визначає хворобливі процеси і стани в живому організмі...; 2) відступ від норми, потворна ненормальність» [2]. Отже, страждання, як патологія, згідно з медициною, є фізичним станом, протилежним здоров'ю, хворобою. Таким чином, страждання споріднене з поняттям хвороби, а це дає змогу розширити смисловий ряд досліджуваного об'єкта.

У часи античності Гіппократ визначав захворювання як вияв природної боротьби людського організму зі шкідливим началом і спричиненим ним порушенням [3]. В «Українському радянському енциклопедичному словнику» читаємо, що хвороба – це порушення життєдіяльності організму під впливом несприятливих чинників внутрішнього і зовнішнього середовища; вона завершується повним або частковим одужанням або смертю [4].

Для психологів страждати – означає бути засмученим, журитися, занепадати духом; відчувати самотність, ізолюваність, відірваність від людей (особливо від тих, хто піклується чи піклувався про особу, яка страждає); відчувати себе наче після поразки та відторгненим, причому це відторгнення може бути як реальним, так і уявним. Дуже часто важливим компонентом страждання є незадоволення собою; людина відчуває власне безсилля, їй здається, що час зупинився або ледве йде; вона відчуває втрату й почувається нещасливою.

У науковій літературі з психології страждання належить до класу негативних емоцій – тобто до переживань, хвилювань, пов'язаних із незадоволеними потребами індивіда. Зазначимо, що негативні емоції вивчено значно ґрунтовніше,

ніж позитивні. Це, очевидно, пов'язано з надзвичайною важливістю самої проблеми негативних емоцій, які нерідко становлять загрозу організмові.

Емоціями та емоційними порушеннями (до яких можна зарахувати й страждання в значенні хвороби) людство цікавиться з давніх-давен. Відомо, що вже в Стародавньому Єгипті (4–3 тисячоліття до н. е.) існував храм бога Сатурна, де нібито можна було вилікуватися від стану туги (меланхолії). Велике значення під час лікування мала магія. У папірусі Еберса (близько 2 тис. років до н. е.) є докладні тексти магичних замовлянь, а в так званому «папірусі гностиків» (2 ст. н. е.) викладено прийоми гіпнотизації, які мали допомогти позбутися туги.

Античні мислителі проблему страждання формулювали й вирішували в контексті програми загального здоров'я космосу; як втрату душевно-тілесної рівноваги, як хворобу, розлад; як загрозу з боку хаосу, порушення космічної гармонії. Проблема страждання мала водночас і медичне, і психологічне, і філософсько-етичне, і моральне значення. Міфи Стародавньої Греції описують стан меланхолії в Ореста і кентавра Беллерофонта. Меланхолія навіть увійшла до медичного вжитку як «хвороба Беллерофонта». Гомер в «Одіссеї» розповів про дочку Зевса Єлену, яка додавала до напоїв «непентес». Очевидно, як зазначають дослідники, це був опій, що допомагав забути про свої печалі [5].

Для піфагорійців душа – це гармонія чи, точніше, співзвучність, що базується на цифровому співвідношенні. Страждання, дисгармонію душі вони намагалися лікувати музикою, яка, на їхню думку, здатна вгамовувати гнів, заспокоювати, підвищувати загальний емоційний тонус. Такий вплив стародавні греки називали психагогією або керівництвом з очищення душі [6]. Поняття «очищення» мало тут не лише медичний, а й релігійно-етичний зміст: здатність музики пом'якшити «неприборканість душі», привести її до стану божественної гармонії, гармонії з космосом. Батько медицини, великий Гіппократ з Коса, докладно описував емоційні порушення. Платон через Сократа визначав страждання як межовий стан між життям і смертю, як розлад гармонії і одночасно називав його супутником пізнання. Дослідженню людських переживань присвятив свій трактат «Про душу» великий античний мислитель Арістотель, а в «Нікомаховій етиці» він розглядає страждання як якісну характеристику людини, стан душі; як те, що з'являється поза волею людини; як втрату рівноваги, міри; як зло; те, чого уникають [7].

У Стародавньому Римі в другій половині I ст. н. е. досконало описав емоційні розлади Аретей. Чимало інформації про емоційні порушення наведено в працях Целія Авреліана. Більшість учених стародавнього світу наголошували на великому значенні психотерапії в лікуванні душевних розладів. Мудреці Стародавнього Китаю вважали, що людина має сім основних видів емоцій і особливо відзначали серед них смуток. Біблія розповідає про важкий душевний біль, від якого страждав вавилонський цар Навуходоносор. Упродовж семи років він жив особібно від людей, їв траву й не стригся [8]. Отже, проблеми душевного болю, негативних емоцій, страждання є гостроактуальними ще з прадавніх часів, а тому мають тривалі традиції вивчення й осмислення.

Серед сучасних досліджень у сфері психології страждання відзначимо праці відомого психолога К. Ізарда про роль емоцій у житті людини. Вивчаючи тісну взаємодію страждання з іншими емоціями, здебільшого з негативними, К. Ізард дійшов висновку, що тривале страждання, зумовлене зовнішніми факторами, своїм супутником часто має гнів; а страждання, поєднане зі страхом, породжує та формує песимістичні світогляд і настанову, понуре ставлення до життя й людей. Дослідник зазначає, що страждання, поєднане зі страхом, призводить до втрати фізичної сміливості, а біль часто є причиною страждання. Якщо існує міцний зв'язок «страждання-страх», то, найімовірніше, утвориться причинний ланцюг «біль-страждання-страх» і, як наслідок, людина боїтиметься будь-якої ситуації, пов'язаної з переживанням болю. К. Ізард наголошує на *сигнальній функції страждання*, за посередництва якої сам організм і його соціальне оточення вказують на наявність серйозних проблем (підкреслення наше. – Т. Я.), бо страждання має досить відчутний негативний вплив на самоконтроль в умовах реалізації поведінки [9].

На органічному зв'язку меланхолії й страждання неодноразово наголошував З. Фрейд. Зокрема, у праці «Смукот і меланхолія» йдеться про те, що для меланхолії, у психічному аспекті, характерні глибока страждальницька пригніченість, зникнення інтересу до зовнішнього світу, втрата здатності любити, затримання будь-якої діяльності й погіршення самопочуття, що виявляється в докорах та образах на власну адресу та наближенням до маячні очікуванням покарання [10].

У релігії страждання – це те, що пов'язано з гріховністю людської природи, з дією космічних законів (закон дсесвітньої справедливості, закон відплати); те, що потребує спокути провини, вимагає очищення від гріха. Найповніше релігійний погляд на страждання розкрито в буддизмі й християнстві. Культурологічний аспект цієї проблеми ми вже аналізували [11]. Тепер розглянемо основні релігійні ідеї про страждання з філософського погляду.

Проблема страждання є основою багатьох релігійно-філософських поглядів мислителів Індії. Традиційною для індійської філософсько-релігійної думки є ідея, що наявність страждань у світі зумовлена загальним включенням живих істот до нескінченного ланцюга перероджень («сансари»), а також дією космічного закону «карми», згідно з яким кожна людина дістає відплату відповідно до своїх добрих чи поганих справ. Брахманізм, а згодом індуїзм, учили, що страждання є карою за гріхи минулих втілень. Буддизм надав цій думці абсолютного значення і в ученні Будди про «чотири благородні істини» проголосив, що людина самим фактом життя в усіх його виявах приречена на страждання. Тому більшість філософських систем Давньої Індії бачили основну мету життя людини в досягненні стану нирвани, у позбавленні страждань як основного атрибута життя.

Розглянемо докладніше концепцію страждання в буддизмі. Буддистське розуміння страждання фокусується на «чотирьох благородних істинах». Здебільшого ці положення формулюють так: є страждання; існує причина страждання; страждання можна зупинити; є шлях звільнення від страждань. Відомий індолог Ф. Щербатський наводить такий перелік основних положень буддизму: 1) існує феноме-

нальне буття («*dukha*»); 2) існує його спонукальна сила («*samudaya*»); 3) має місце остаточне погашення («*nirōdha*»); 4) існує шлях для цього («*marga*») [12].

Більшість буддологів понятійний аналог страждання в буддизмі називає давньоіндійським терміном «дукха». Однак є й інший погляд, згідно з яким страждання в юдео-християнській релігійній традиції відіграє типологічно іншу функціональну роль, аніж «дукха» в буддизмі. У зв'язку з такою принциповою незіставністю, буддологи пропонують або перекладати «дукха» іншим словом, або транслітерувати його [13].

Отже, буддизм проголосив життя (в усіх його виявах) стражданням. Страждання не залежить ні від соціального статусу, ні від матеріального достатку; це – постійний атрибут людського життя; і навіть більше, це – форма існування індивіда. Однак таке існування не є істинним, оскільки страждання – протиприродне; тому його необхідно позбутися.

Треба наголосити, що звільнення від страждань зовсім не означає заперечення життя, бо останнє суперечило б ученню про переродження, що має для буддистів надзвичайно важливе значення. На їхню думку, прив'язаність до життя – результат невідання, у якому допускають думку: «Це я, це моє». Насправді немає такого «Я», яке становило б особистість як таку, що наділена емоціями, почуттями, волею, бажаннями. «Я» хибне, тобто індивід, який протиставляє себе навколишнім предметам зовнішнього світу як певну самостійну сутність, насправді таким не є. Нема такого субстанціонального начала, як «Я».

Таким чином, проголосивши страждання необхідним компонентом будь-якого людського життя, формою існування індивіда, буддисти стверджують, що причини страждання – у самому індивіді, у його неправильних поглядах, у його прагненні жити. Тому «спасіння» фактично полягає у самовдосконаленні індивіда – з метою позбутися власного «Я». Позбутися власного «Я» – ось основа й мета буддистського вчення про спасіння.

У християнстві спокутувальна жертва Ісуса Христа робить страждання не лише платою за гріхи (за гріхи людства), а й запорукою спасіння. Християнський Бог є Богом засмучених і гноблених, мучеників і страдників; Його сутність у тому, щоб підносити принижених, напувати спраглих, допомагати скривдженим, оздоровлювати хворих, оживляти мертвих. Звідси – «смуток серця», «солодкий плач», так само характерні для психології християнства, як ритуальний сміх чи ритуальне голосіння – для психології язичництва, а відсторонена усмішка бодхісатв – для психології буддизму. У Новий час християнська «журба» перетворюється на більш «буржуазну «моральну серйозність», особливо характерну для протестантизму. Бажаним станом цього життя, з погляду християнства, є не духовна анестезія, не спокійна безболісність стоїчного чи буддійського мудреця, а, навпаки, «серце хворобливе, болісне», напруга боротьби зі собою і страждання за інших» [14].

Зазначимо, що страждання й терпіння Ісуса Христа заради спасіння людей або земні біль і муки, що були супутниками цієї божественної місії, в українській мові, у релігійній і церковній літературі мають назву «страсті Господні». А понят-

тя «страстотерпимість» у християнстві означає «принцип добровільного, покірливого перенесення різних страждань, насильства, фізичних мук як наслідування прикладу Христа, розділення його страждальницької долі, «розп'яття» з ним. Католицизм і православ'я оточують у цьому зв'язку особливим ореолом святості так званих мучеників, великомучеників і страстотерпців «за віру» [15].

Ставлення до дослідження проблеми страждання ніколи не було однозначним, а інколи такі студії навіть мало не забороняли. У радянські часи в філософії та етиці існувало своєрідне «табу» на все, пов'язане з особистісними негативними переживаннями, з духовним незадоволенням людини, з трагізмом людського буття, оскільки це не було властиво оптимістично налаштованій, соціально активній, прогресивній переможниці – «радянській людині». В одних словниках тієї доби гасла «страждання» взагалі не було; в інших це поняття трактували досить спрощено і водночас заідеологізовано, як таке, що пов'язане з ідеями пролетарської боротьби, соціальної нерівності та соціальної справедливості. Зокрема, «Філософський енциклопедичний словник» (1989) тлумачить страждання як «перетерплення, *протилежність діяльності* (виділення наше. – Т. Я.); стан болю, хвороби, печалі, страху, туги, тривоги» [16].

Оскільки проблему страждання в філософсько-етичній думці радянського періоду не було належно опрацьовано й осмислено, її замовчували й практично не досліджували, то тривалий час онтологія людської суб'єктивності, а водночас і негативні душевні переживання, моральні аспекти страждання випадали з поля зору мислителів.

Сьогодні філософи, навпаки, дедалі більше усвідомлюють необхідність дослідження тієї частини онтології, яка базувалася б на знанні про окрему людину як про відносно автономний мікрокосм, що має свою індивідуальну екзистенцію. Екзистенціальна онтологія людської суб'єктивності має органічно включати діалектику екзистенціальних суперечностей таких категорій, як душа і тіло, розум і серце, милосердя та егоїзм, надія і відчай, насолода і біль, любов і страждання тощо. Специфіка екзистенціальних категорій покликана максимально наблизити філософію, а водночас й інші гуманітарні науки, до життя людини, зробити їх адекватнішими природі й запитам живої, творчої особистості.

Такого висновку доходить і психологічна наука в межах пострадянського простору. Л. Воробйова ще 1995 р. категорично наполягала на тому, що неможливо досліджувати душу без урахування її фундаментальної здатності страждати. «Визначення людини, яке не бере до уваги її здатності страждати, є неповноцінним, а наука чи практика, яка ігнорує цю сутнісну людську здатність, не може бути гуманітарною, тобто «людською»... Можна вже зараз позначити деякі з базових онтологічних категорій гуманітарної психології. Це символ, досвід страждання...», – зазначає Л. Воробйова [17]. Відомий радянський психолог Л. Виготський свого часу теж намагався сформулювати нову за характером психологію. Спираючись на ідеї Дільтея, учений прагнув збагатити категоріальний апарат наукової психології категоріями «особистість» та «міжособистісні стосунки», обґрунтовуючи важливість вивчення переживання страждання. На думку Л. Виготського, пе-

реживання є ключем до всього психічного устрою людини. Тому життєвий шлях людини треба розглядати й вивчати як історію її переживань; а динаміка особистості є драматичним процесом зіткнення і протидії, конфліктом характерів, де ледь не домінантне місце має страждання [18].

В етиці також є потреба переглянути значення негативних переживань для морального й духовного розвитку особистості, формування нового понятійного апарату та системи морально-етичних цінностей, узгоджених з розумінням страждальної природи людини. На цьому неодноразово наголошує наш сучасник, провідний український філософ В. Малахов [19]. М. Бердяєв свого часу визначив, що питання про смисл страждання має стати основним питанням етики [20]. Сьогодні цілком очевидно, що стара етика, яка вимагала ілюзорної досконалості, замовчувала негативні переживання й уникала дослідження їхньої ролі для морального становлення особистості, не здатна продуктивно вирішувати сучасні проблеми української людини, суспільства й держави. Про це досить цікаво й актуально пише в книзі «Загублена українська людина» український дослідник М. Шлемкевич [21].

На сучасному етапі проблему страждання розглядали на філософському конгресі в Брайтоні (1989 р.), де особливо гостро було поставлено питання необхідності осмислити негативний досвід, зло ХХ ст. та можливі наслідки цього для сьогодення. Акцентували на двох основних завданнях для філософів: 1) досліджувати проблематику «людини, яка діє, і людини, яка страждає» і 2) пов'язувати цю проблематику з етичними роздумами. Як зазначив на цьому конгресі Поль Рікер, етичний аспект проблеми страждання він пов'язує для себе з проблемою насильства [22].

На нашу думку, аналізуючи безпосередні переживання людини, які нині заведено позначати терміном «емоції», варто вживати слова «пристрасть», «жага», оскільки вони є похідними однієї зі складових діалектичної суперечності «страждання-дієвість» (тут можна провести певні аналогії та порівняння з християнським тлумаченням «страстей», про що йшлося вище). Цю суперечність описували філософи Нового часу, зокрема Спіноза в «Етиці».

Отже, людська діяльність в одному зі своїх вимірів – це постійне виникнення і розв'язання суперечності між «людським стражданням» і «людською дієвістю». Тут дієвість і страждання не протилежні одне одному, а є необхідними, співвідносними і взаємодіючими компонентами діяльності.

Інтенсивність вияву страждального стану за різних обставин виявляється по-іншому. Якщо діяльність людини відбувається в репродуктивних формах, її результати не мають значення для індивіда й суспільства, то страждальний стан реалізується в малопомітних формах діяльності. Найрельєфніше страждання виявляється в творчості, у продуктивних, соціально і духовно значущих формах діяльності.

Очевидно, нема необхідності повторювати, що скільки в людини потреб, стільки й можливостей випробувати страждання. Підкреслимо, що, незважаючи на загальність, страждання завжди виявляються індивідуально, залежно від темпера-

менту, характеру, духовності особистості. Тому недаремно кажуть: яким хто є, у такий спосіб і до такої міри він страждає. Для ліпшого розуміння себе й інших треба знати й пам'ятати: якщо людина не може задовольнити свої потреби, якщо умови ускладнюють реалізацію її діянь і, врешті, коли діянь особи не визнають інші люди та суспільство загалом, а її страждання не викликають спів-страждання інших, то страждання, як і діяння, стають формою самовідчуження людини. Страждальний стан стає домінантною формою реалізації життя людини, етичною нормою ставлення людини до людини, людини до суспільства, набуває гіпертрофованих форм. Людина вже не спів-страждає іншій, навіть найближчій. Суспільство не страждає за людину, людина – за суспільство. Поширюються егоїзм, безвілля, байдужість, тобто все те, що є супутником бездіяльного страждання й безпристрасної діяльності. У сучасних умовах такі душевні стани людини є одним із загрозливих симптомів особистого, суспільного й державного нездоров'я, привертають увагу і змушують шукати можливі шляхи оздоровлення. А це, у свою чергу, означає потребу кожного усвідомити серйозність того, що відбувається з нами, нашими ближніми, суспільством загалом, та готовність відповідати за всі наші дії та рішення. Хай це прозвучить надто пафосно, однак зазначимо: ми цілковито відповідаємо перед майбутнім і вічністю за те буття, яке творимо.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Бусел. – К.: Ірпінь, Перун, 2002. – С. 1202.
2. Словарь иностранных слов. – М.: Русск. яз., 1988. – С. 376.
3. Большая медицинская энциклопедия. В 30 томах / Глав. ред. Б. В. Покровский. Т. 24. – М.: Сов. энциклопедия, 1985. – С. 544.
4. Український радянський енциклопедичний словник. – Т. 3. – К., 1968. – С. 676.
5. Додонов Б. И. Эмоции как ценность. – М.: Политиздат, 1978. – 272 с.
6. Жмудь Л. Я. Пифагор и его школа. – Л.: Наука, 1990. – С. 93.
7. Аристотель. Никомахова етика // Аристотель. Соч. в 4-х т. – Т. 4. – М.: Мысль, 1983. – С. 114.
8. Додонов Б. И. – Там само.
9. Изард К. Эмоции человека / Под ред. Л. Я. Гозмана, М. С. Егоровой. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – 439 с.
10. Фрейд З. Печаль и меланхолия // Психология эмоций. Тексты. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – С. 271–289.
11. Ярошенко Т. Проблема страждання в історико-культурній традиції // Вісник Львівського університету. Серія «Філософські науки». – 2003. – Вип. 5. – С. 317–323.
12. Щербатской Ф. И. Избранные труды по буддизму. – М.: Наука, 1988. – С. 201 – 215.
13. Романова И. К. А. Шопенгауэр и буддийская нирвана // История современной зарубежной философии: Компаративистский подход. – СПб.: Лань, 1997. – С. 337–351.

14. Христианство // Аверинцев С. С. София – Логос. Словарь. Второе, исправленное издание. – К.: Дух і Літера, 2001. – С. 206.
15. Атеистический словарь. – М.: Политиздат, 1985. – С. 427.
16. Философский энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – С. 628.
17. Воробьева Л. И. Гуманитарная психология: Предмет и задачи // Вопр. психологии. – 1995. – № 2. – С. 19–21.
18. Ярошевский М. Г. Переживание и драма развития личности (последнее слово Л. С. Выготского // Вопр. философии. – 1993. – № 3. – С. 82–92.
19. Малахов В. Етика: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1996. – 304 с.
20. Бердяев Н. А. О назначении человека. – М.: Республика, 1993. – 383 с.
21. Шлемкевич М. Загублена українська людина. – К.: Фенікс, 1992. – 158 с.
22. Митрохин Л. Н. Голоса конгресса // Вопр. философии. – 1989. – №2. – С. 64.

## SUFFERING AS A CONTEMPORARY PROBLEM OF PHILOSOPHICAL-HUMANITARIAN KNOWLEDGE

Tetiiana Yaroshenko

*Ivan Franko National University of L'viv, Universytet'ska St., 1  
L'viv 79602, Ukraine, filos@franko.lviv.ua*

A problem of suffering is examined from the point of view of contemporary philosophical thinking. The workaday and scientific-theoretical levels of problem and multi-paradigmatical character of a suffering problem are interpreted as well, including the medical, psychological, religious, philosophical and ethic aspects of suffering and its polisemantical essence. The necessity of establishment of an interdisciplinary approach with taking into account different fields of humanitarian knowledge are substantiated in the article. The actuality of the scientific research of suffering problem in Ukraine, its philosophy, culture, and society is defined in this article.

*Key words:* suffering, emotions, sinfulness, passion, sacrifice, illness, recovery, purification, love, co-suffering.

*Стаття надійшла до редколегії 08. 04. 2004*

*Прийнята до друку 10. 08. 2004*